

Populärvetenskaplig sammanfattning

Vad påverkar hur kollektivtrafikresenärer väljer att resa, och hur kan sådana val mätas så att kollektivtrafikbolagen kan anpassa utbudet och därmed göra resan så angenäm som möjligt? Dessa är de två övergripande frågorna som har studerats i detta avhandlingsarbete. Det visar sig att byten är det som resenärerna helst vill undvika när de väljer resväg, men även gångtid och turtäthet rankas som mycket viktiga när man betraktar hur resenärerna väljer, liksom avgångstidernas pålitlighet.

Genom att mäta resenärers avvägningar mellan reella alternativ går det att jämföra olika egenskaper med varandra. Ett exempel är turtäthet i förhållande till gångsträcka. Resenärer är beredda cykla uppemot 200 meter extra för att nå en kollektivtrafiklinje med en extra tur i timmen, och därmed minska väntetiden. Men det finns andra sätt att minska denna än att sätta in fler turer. Avhandlingens studier visar att även tillgång till detaljerad och uppdaterad avgångsinformation sänker den genomsnittliga väntetiden vid den första hållplatsen. Denna är dessutom generellt ganska kort – fem till sju minuter oavsett turtäthet – men längre för långväga resor och resor som kräver förplanering (t ex för att de är ovanliga för resenären). Väl förberedda och informerade resenärer tenderar alltså att behöva vänta kortare. Dessutom tycks benägenheten att undvika byten minska om bytespunkten är en större station välförsedd med olika typer av service. Väntebenägenheten liksom värderingen av olika företeelser vid val av resväg skiljer sig dock åt mellan olika åldersgrupper och mellan män och kvinnor. Äldre är mindre benägna att välja förbindelser med långa gångvägar och många byten än yngre, och skillnaden är störst för män. Även benägenheten att nyttja information skiljer sig åt – yngre män använder sig av avgångsinformation innan resa i högre grad än andra grupper vilka delvis i högre grad förlitar sig på vana eller utantillkunskap. Vidare tenderar individers genomsnittliga resval att skilja sig mer åt sinsemellan jämfört med hur varje individ väljer över tid, även om man kontrollerar för saker som start- och målpunkt samt tidpunkt för resan.

För att kunna prioritera mellan åtgärder när kollektivtrafik och infrastruktur planeras är människors verkliga preferenser viktiga att ta höjd för då de har stort inflytande på hur människor handlar och i förlängningen hur resandet påverkas av olika åtgärder. Detta är viktigt att veta för att kollektivtrafikmyndigheter ska få ut så mycket nytta som möjligt till resenärerna för de pengar som satsas på trafiken. Det är då inte minst viktigt att prognoser över resandet anses som tillförlitliga och relevanta. Ett problem med många befintliga prognosverktyg är att de ger aggregerade och övergripande förutsägelser för resandet på linjenivå över tid. Det är då svårt för planerarna att veta i förväg hur många resenärer en viss åtgärd ger på en viss linje, något som är extra viktigt i nuläget då toleransen för trängsel kan ha sjunkit i och med covid-19-pandemin. Att ha tillgång till uppdaterade och detaljerade data över människors beteende, och därmed preferenser, i relation till olika åtgärder är av största vikt för att kunna skatta samband till prognosverktyg så att de uppnår tillräcklig upplösning och noggrannhet. Avhandlingens studier har nyttjat ny metodik för att mäta och modellera resenärers beteende under hela resan dörr till dörr i, kollektivtrafiksystemet men även vid anslutningsresan till och från detta. En mobiltelefonbaserad resvaneundersökning genomfördes med 287 deltagande kollektivtrafikresenärer, vilkas resor utgjorde grunden för såväl analysen av väntetider samt för skattningen av valpreferenser. Utöver detta nyttjades en databas med 2,8 miljoner kortregistreringar i sydvästra Skåne (minns ni JoJo?) insamlade under två tvåveckorsperioder, 2016 respektive 2017. Med hjälp av dessa, och Skånetrafikens punktlighetsdatabas, utvärderades resenärernas (kortinnehavarnas) benägenhet att ändra val av linje mellan de berörda åren för några hållplatsrelationer med många resande.